

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอมะขามจังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยได้นำมาสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และนำเสนอข้อเสนอแนะเป็นลำดับได้ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. วิธีดำเนินการวิจัย
3. สรุปผลการวิจัย
4. อภิปรายผลการวิจัย
5. ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี จำนวน 30,721 คน (สำนักงานทะเบียนอำเภอมะขาม, 2554 : 38)

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ คือประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ได้คัดเลือกจากประชากรเป้าหมายโดยใช้หลักการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จากตารางสำเร็จรูปของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970 : 607-610) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 379 คน และดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (Systematic Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามมาเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม (Questionnaires) โดยศึกษามาจากทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครอบคลุมกับเนื้อหาตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งลักษณะของแบบสอบถามออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง มีจำนวน 7 ข้อ ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) และเติมข้อความ (Open - Ended)

ส่วนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทย มีลักษณะของคำตอบเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มีมาตรวัดความคิดเห็น 5 ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย เฉย ๆ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ตามมาตรวัดเจตคติของลิเคอร์ท (Best and Kahn, 1993 : 247) ซึ่งมีจำนวนคำถามทั้งหมด 35 ข้อ

ส่วนที่ 3 บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชน มีลักษณะของคำตอบเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มีมาตรวัดความคิดเห็น 5 ระดับ

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ และความคิดเห็นเพิ่มเติม

การตรวจสอบความเที่ยงตรง โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงความเที่ยงตรงแล้วนำไปทดลองใช้ (Tri Out) กับ กลุ่มทดลอง ในเขตอำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้จำนวน 30 คน แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach, 1990 : 19) ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามครั้งนี้ แบบสอบถามทั้งฉบับได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.9351

ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.9185

ด้านบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนด้านการปกครอง ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.9231

ด้านบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชน ด้านการศึกษา ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.8972

ด้านบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนด้าน การศึกษา สงเคราะห์ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.9398

ด้านบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนด้านการ เผยแผ่ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.8897

ด้านบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนด้าน สาธารณูปการได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.9109

ด้านบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนด้าน สาธารณ สงเคราะห์ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.9421

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้มาดำเนินการ ดังนี้

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับคืนมา จำนวน 379 ฉบับ มาวิเคราะห์
2. นำแบบสอบถามมาลงรหัส ให้คะแนนตามน้ำหนักคะแนนแต่ละข้อแล้วนำไปบันทึก ข้อมูลในคอมพิวเตอร์ เพื่อวิเคราะห์ด้วยวิธีทางสถิติด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach)
2. สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล
  - 2.1 ความรู้ความเข้าใจ และบทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในทัศนะของ ประชาชน
    - 2.1.1 ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด
    - 2.1.2 คะแนนเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
  - 2.2 ทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของตัวแปร 2 กลุ่ม ด้วย t – test ที่ระดับ นัยสำคัญ .05
  - 2.3 ทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของตัวแปร 3 กลุ่มขึ้นไป ด้วย F – test ที่ระดับ นัยสำคัญ .05
  - 2.4 ทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ้ (Scheffe' Method)

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์บทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรีโดยจำแนกตามรายข้อผู้วิจัยได้ข้อค้นพบดังต่อไปนี้

1. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชน พบว่า ประชาชนมากกว่าครึ่ง คิดเป็นร้อยละ 67.54 มีทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมามีทัศนะในระดับมากและระดับน้อยใกล้เคียงกัน โดยระดับมากมีร้อยละ 17.80 และระดับน้อยมีร้อยละ 14.66

2. เปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย ได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ต่างกัน พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ต่างกัน พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 3 ประชาชนที่มี สถานภาพ ต่างกัน มีทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ต่างกัน พบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพต่างกันมีทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 4 ประชาชนที่มี การศึกษา ต่างกัน มีทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ต่างกัน พบว่า ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกันมีทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 5 ประชาชนที่มี อาชีพ ต่างกัน มีทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ต่างกัน พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 6 ประชาชนที่มี รายได้ของครอบครัว ต่างกัน มีทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ต่างกัน พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ครอบครัวต่างกันมีทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 7 ประชาชนที่มี ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน ต่างกัน มีทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ต่างกัน พบว่า ประชาชนที่ระยะเวลาอาศัยในชุมชนต่างกัน มีทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 8 ประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทย ต่างกันมีทัศนคติต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ต่างกัน พบว่า ประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจต่างกันมีทัศนคติต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชน ในเขตอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี มีประเด็นสำคัญที่สมควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

ปัจจัยส่วนบุคคลด้าน เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ของครอบครัว ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน ไม่มีผลต่อทัศนคติของประชาชน ที่เป็นเช่นนี้เพราะประชาชนที่เป็นชายหรือเพศหญิงอาจมองว่าบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาการศึกษาในอดีตและปัจจุบันนั้น พระสงฆ์ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาทุกแขนง ไม่ได้จำกัดอยู่ในระบบการศึกษาแบบโรงเรียนปริยัติธรรมหรือโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั่วไปเท่านั้น แต่พระสงฆ์ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษา ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนได้รับการศึกษาที่ดี พระสงฆ์นั้นมีความรู้ความสามารถในด้านต่าง เช่นการศึกษา พระสงฆ์เองก็มีการศึกษาที่สูง และส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนได้มีการศึกษา หรือสนับสนุนในการให้ทุน แจกทุน มีการอนุเคราะห์สังคัเคราะห์ในเรื่องความเป็นอยู่ ของประชาชน ซึ่งสอดคล้องได้การศึกษาของศิริพร สกุลเจริญพร (2550 : บทคัดย่อ) ผลจากการศึกษาเอกสาร พบว่า พระสงฆ์จะมีหน้าที่ในการศึกษาพระธรรมวินัยและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด แต่ในอีกแง่มุมหนึ่งพระสงฆ์มีบทบาทด้านการสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชน เนื่องด้วยการที่วัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางของประชาชน ทำให้พระสงฆ์กลายเป็นผู้นำหมู่บ้าน และผู้นำในการสร้างสาธารณประโยชน์ ตัวอย่างเช่น สร้างหอกระจายข่าว สนับสนุนการศึกษาของสถานศึกษาต่างๆ สร้างสถานศึกษา ศูนย์ฝึกวิชาชีพ บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาการศึกษา ทัดเทียมกับต่างประเทศ เพราะอยากให้บุคคลที่ได้รับการศึกษาเหล่านั้นมาช่วยพัฒนาประเทศให้เป็นที่รู้จักของโลกมากขึ้น และยังได้สอดคล้องกับการศึกษาของ อัจฉราวรรณ วงศ์ปราช (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความหวังของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ พบว่า วุฒิการศึกษา อาชีพ รายได้ และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนั้น ไม่มีอิทธิพลต่อระดับความคาดหวังของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์แสดงให้เห็นว่าจากการศึกษา เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ของครอบครัว ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน ไม่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ด้านความรู้ความเข้าใจ ประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจต่างกัน มีทัศนคติต่อบทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์แตกต่างกัน แสดงว่า วัดและพระสงฆ์กับชุมชนนั้นเป็นของกลุ่มกันมาแต่สมัยโบราณของไทย เพราะวัดนอกจากจะเป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรม หรือทำพิธีทางศาสนาแล้ว วัดยังมีบทบาททำหน้าที่อื่น ๆ อีก วัดเป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้าน ส่งลูกบุตรมารับใช้พระ รับการอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาต่าง ๆ ตามที่สอนในสมัยนั้น รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของเยาวชนด้วย เป็นสถานสงเคราะห์หู่ตรหลานของชาวบ้านที่ยากจน ได้อาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ขัดสนอาศัยวัด เป็นสถานพยาบาลที่แจกจ่ายพวกราชรักษา ผู้เจ็บป่วย เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ ห้อยใจ หาความรู้เพิ่มเติมเป็นที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้าน เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัว และความทุกข์ต่าง ๆ เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติเปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์ เป็นคลังวัสดุสำหรับเก็บของไว้ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัดและขอยืมไปใช้ เมื่อคนมีงานต่าง ๆ เป็นศูนย์กลางการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันบอกแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ เป็นที่ประกอบพิธีกรรม หรือให้บริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องที่ผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะเวลาโอกาสต่าง ๆ ความรู้ความเข้าใจมีผลต่อทัศนคติของประชาชน ต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนคติของประชาชนในเขตอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ซึ่งสอดคล้องกับ อัจฉราวรรณ วงศ์ปราช (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความหวังของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ พบว่า 1) โดยมากไปวัดและฟังธรรมเทศนา หรือปฏิบัติเจริญจิตภาวนาและนั่งวิปัสสนากรรมฐาน หรือรับฟังธรรมะจากวิทยุโทรทัศน์ หรืออ่านหนังสือเกี่ยวกับธรรมะ เป็นบางครั้ง 2) ประชาชนส่วนใหญ่ มีความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยในระดับสูง รองลงมา ได้แก่ บทบาท ด้านการศึกษาและบทบาทด้านสาธารณูปการ 3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับความคาดหวังของประชาชน ต่อบทบาทของพระสงฆ์ได้แก่ เพศ อายุ การฟังเทศนาธรรม การรับสื่อในการเผยแพร่ศาสนาการร่วมกิจกรรมในวัดและชุมชน การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับพระสงฆ์และการมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ส่วนวุฒิการศึกษา อาชีพ รายได้ และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนั้น ไม่มีอิทธิพลต่อระดับความคาดหวังของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ แสดงให้เห็นว่าจากการศึกษา ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทย มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนคติของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรีและเปรียบเทียบได้กับการศึกษาของเจียมพงษ์ วงศ์ธรรม (2519 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ในด้านการศึกษาทั่วไป ทั้งทางโลกและทางธรรม การเผยแพร่ธรรมะ และการให้การสงเคราะห์แก่ประชาชน ตลอดจนศึกษาว่าพระสงฆ์มีความเป็นมา

อย่างไรในบทบาทดังกล่าว พระสงฆ์มีบทบาทในการช่วยสอนหนังสือ ทำหน้าที่บริหารสถานศึกษา และกิจกรรมอื่น ๆ บทบาทในการให้การศึกษาเพิ่มขึ้น การเผยแพร่ธรรมะเพื่อพัฒนาจิตใจประชาชน โดยพระสงฆ์ออกจาริกในชนบทใช้สื่อสารมวลชนเผยแพร่ธรรมะ นำประชาชนพัฒนาท้องถิ่นวัด และโรงเรียน เข้าร่วมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์พยายามปรับปรุงบทบาทเดิมของตนเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการพัฒนาการศึกษาของตนให้สูงขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะของการวิจัยในครั้งนี้

จากผลการศึกษาวิจัย บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี สามารถสรุปข้อเสนอแนะได้ ดังนี้

1.1 ควรส่งเสริมให้ความรู้ด้านบทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทยให้แก่ประชาชน

1.2 ควรมีการประชาสัมพันธ์บทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทยให้ประชาชนได้รับทราบ และมีส่วนร่วม

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาด้านความรู้ความเข้าใจด้านบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยให้แก่ประชาชน ในงานทั้ง 6 ด้าน

2.2 ควรมีการศึกษาแยกเป็นส่วน ๆ ในงานของพระสงฆ์เพื่อให้ได้รับผลอย่างชัดเจน ในด้านบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคม

2.3 ควรศึกษาประเด็นสำคัญของพระสงฆ์ที่เป็นตัวอย่างที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนและสังคม

2.4 ควรศึกษาทำเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อจะได้เข้าถึงความเที่ยงตรงของบทบาทที่ได้ทำในแต่ละด้านเพื่อจะได้นำไปปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างถูกต้อง

2.5 ควรศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย ตั้งแต่ในอดีตที่พระพุทธศาสนาเข้ามาในประเทศไทยถึงปัจจุบัน เพราะจะได้ทราบว่าทำไมประชาชนซึ่งเคยนับถือศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) ได้เปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังมาถึงปัจจุบัน เพื่อจะได้ยึดเป็นแนวทางในการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้แก่พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมไทยต่อไป